

Om vi inte effektiviserar den offentliga sektorn kommer en Elon Musk göra det åt oss

Göteborgs-Posten den 18 mars 2025

Eftersom många utgiftshöjningar är av permanent natur bör dessa endast i undantagsfall och tillfälligt finansieras med lån. Att låta kommande generationer bära en tung skuldbörda är olyckligt. I stället måste utgiftshöjningarna finansieras med ökade skatter och omprioriteringar inom befintliga offentliga utgifter. Den exakta kombinationen av skattehöjningar och utgiftsminskningar kan diskuteras, men att endast förlita sig på det förra låter sig knappast göras: att radikalt höja redan höga svenska skatter leder till betydande samhällsekonomiska kostnader.

Statliga utgifter består dels av utbetalningar till exempelvis hushåll, dels av finansiering av verksamhet som bedrivs i offentlig regi. Under senare år har olika sätt att minska utbetalningar diskuterats, såsom bidragstak och minskat utvecklingsbistånd. Mindre diskussion fokuserar på besparingar i offentlig verksamhet. Men sådana besparingar kommer att bli nödvändiga. Väl hanterade kan de också vara positiva.

Mycket talar för att ökad produktivitet och förbättring kan åstadkommas genom minskad byråkrati. Politiker, myndigheter och organisationsledningar skapar stora kostnader för regelföljande och granskningsbarhet. Rigiditet, överdriven standardisering och fokus på att följa reglementet snarare än att prioritera effektivitet leder till en dyr och improduktiv offentlig verksamhet. Att många anställda arbetar med begränsande snarare än verksamhetsunderlättande administration är ett stort problem.

Besparingar går i många fall att åstadkomma utan stora kvalitetsförsämringar. Ett exempel är kommunal verksamhet där studier visar att det inte finns någon relation mellan kostnad och effektivitet inom skola och äldreomsorg. Ett annat är polisen som trots nästan en fördubbling av resurserna ej ökat uppklaringsfrekvensen inom det prioriterade området grova brott. Inom polisen pratas det om "den grova organiserade administrationen" där stabsfolk inom exempelvis HR utvidgar styrdokument och annan ofta verksamhetshämmande administration. Man är nu uppe i 589 styrdokument. Ett tredje är regionerna som i likhet med polisen lagt stora resurser på administration. Under en tjuugoårsperiod ökade Västra Götalandsregionen antalet administratörer med 50 procent medan antalet sjuksköterskor och undersköterskor minskade. Ett fjärde exempel är vissa statliga expertmyndigheter där man har ökat personalstyrkan med tveksamma resultat.

Politiska åtgärder för att hantera problem i offentlig sektor tenderar att resultera i fler regler och utvidgade myndigheter, vilket skapar en illusion av kontroll men i praktiken leder till ökad administration och negativ styrning. Utrymmet för att minska improduktiva delar av offentlig sektor och överföra resurser till angelägna områden är stort. Detta kräver att man slopar eller mjukar upp en mängd lagar som är kostsamma att följa och som medför en stor regelverksadministration. En bra insats kunde också vara att göra det mindre attraktivt för till exempel vård-, polis- och skolpersonal att överge kärnverksamheten för mer bekväma och välbetalda arbeten som chef, strateg,

kommunikatör eller verksamhetsutvecklare. Många av dessa arbetar med att uppvisa granskningsbarhet snarare än att göra något produktivt. Ofta bidrar alla administrativa tjänster till att skapa brist på folk i kärnverksamheten. Nu har vi exempelvis en stor flykt av sjuksköterskor från hälsovård till administration.

En motvikt, vid sidan av färre lagsföljandekrav och mindre anslag, kunde vara att utjämna löneskillnader mellan administration och kärnverksamhet. Interna motiv för administrativ expansion skulle då motverkas.

Slutligen finns det ett ytterligare argument för en ordnad reform av den offentliga sektorns verksamhet. Om vi inte i god ordning ökar produktiviteten i offentlig sektor och styr om resursflödet i linje med akuta och framtida behov, riskerar vi att det kommer att ske framöver på drastiska och problematiska sätt, likt vad som nu sker i USA under ledning av Elon Musk. Det vore en utveckling som inte är till gagn för vare sig den offentliga sektorn, Sverige eller för vår förmåga att allokera resurser till aktiviteter av rent existentiell betydelse.

Mats Alvesson
Fredrik Sjöholm